

Rozsáhlé vědecké dílo prof. Čády roste úspěšně dále a jeho bývalí žáci, kolegové a přátelé mu přejí ze srdce pevné zdraví, duševní pohodu a hodně radostí z dalších vědeckých úspěchů.

Bulín

Zcela nečekaně proměnila se během výroby tohoto sborníku naše zdravice v nekrolog. Profesor František Čáda zemřel v Brně dne 10. října 1975. Všichni čeští a slovenští právní historikové zachovají jeho jméno vždy ve věčné paměti.

Redakce

Jubileum narození profesora Augusta Miřičky a profesora Josefa Prušáka

Nedávno proběhlo nepozorovaně jubileum dvou významných českých kriminalistů buržoazní éry, prof. dr. Augusta Miřičky (1863-1946) a prof. dr. Josefa Prušáka (1873-1921).¹⁾ Nebyli zdaleka první, kdo v minulém století českým jazykem psali a přednášeli. Měli předchůdce již v Josefu Slavíčkově (1818-1869), který přišel r. 1861 z bratislavské právnické akademie tehdy pomaďarštěné a již r. 1866 vydal tiskem pokus o systematické zpracování hmotného trestního práva "Úvod ve studium trestního práva", třebaže tu nepřekročil fázi úvodních obecných výkladů.²⁾ Daleko významnější byli Slavíčkově nástupci Alois Zucker (1842-1906) a František Storch (1850-1924) působivší již na rozdělené universitě tehdy Karlo-Ferdinandově. Leč oba tito kriminalisté věnovali svoji převážnou pozornost trestnímu procesu, při čemž Zucker značnou část své literární tvorby publikoval německy.

Proto možno Miřičku a Prušáka označit za naše časově první teoretiky, kteří vědecky zpracovávali trestní právo hmotné formou monografií.

Miřička i Prušák působili na české universitě řadu let vedle sebe. Miřička se habilitoval r. 1901, a to původně na vojenské trestní právo a řízení, kteroužto habilitaci si r. 1903 rozšířil na celý obor trestního práva a řízení. Prušák se habilitoval již r. 1900, mimořádnými profesory byli jmenováni oba r. 1907, řádnými r. 1909. (Prušák měl zprvu jen titul a charakter řádného profesora, od r. 1911 byl skutečným řádným profesorem.)

Začínali tedy svoji dráhu - přes znatelný rozdíl věku - přibližně současně, kdežto však mladší Prušák podlehl ve věku 48 let zákeřné chorobě, zažil Miřička nejen celé období "první republiky" v plné vědecké aktivitě - účastnil se ve významných funkcích také mezinárodní spolu-

1) Miřička se narodil 2. prosince 1863, Prušák 3. prosince 1873.

2) Srov. k tomu J. Morávek, v Právniku 1967, str. 685 n.

práce ve svém oboru - přežil druhou světovou válku a zemřel teprve záhy po revoluci.

Oba kriminalisté ztrávili nějaký čas v Berlíně doplňující svoji přípravu v Lisztově tehdy slavném semináři, jinak však přistupovali k habilitaci za podmínek podstatně odlišných. Kdežto Miřička ztrávil poměrně dlouhou dobu v praxi soudů a státních zastupitelství dosáhnuv tu poměrně významného postavení, prodělal Prušák praxi podstatně kratší. To se promítlo i do vědecké práce obou kriminalistů, kde Miřička ke svým literárním projevům, v počátečním období neomezeným na právo trestní, čerpal zřejmě podněty z praxe a službě praxi zůstal věrný i později, kdežto Prušák dával přednost vysloveně teoretické problematice nevyhýbaje se ani otázkám nejvyššího stupně obecnosti.

Kdo měl - jako pisatel těchto řádků - štěstí zastihnout ještě oba kriminalisty jako posluchač, zažíval protiklad dvou velmi odlišných individualit. Oba přednášeli paralelně, konali též paralelní semináře. Vzhledem k tomu, že již tenkrát počet posluchačů docházejících do přednášek činil jen nepatrný zlomek počtu zapsaných a místností v tehdejší Karolinu bylo málo, dělili si M. s P. přednášky na polovic. Ve školním roce, kdy jsem trestní právo poslouchal, připadly Prušákovi z obecné části partie o podmínkách trestní odpovědnosti, Miřičkovi tudíž důvody vyloučené protiprávnosti a zánik trestnosti (snad i úvodní výklady), jakož i partie o trestech. Nevím, zda rozdělení to bylo stálé či zda se i v tom přednášející střídali, ale jisté je, že v rozvržení, které jsem zažil, se mohly výrazně projevit jich různé individuality. Prušák byl výborný řečník retorského charakteru, patrně nejlepší řečník tohoto typu na právnické fakultě, který se přímo vyžíval na přidělených partiích, pro přednášení vědeckých. Říkalo-li se o něm, že svoje projevy připravoval před zrcadlem, snad to bylo nadsazené, ale nesporně to byly přednášky stylisticky dokonale vybroušené a podané neobyčejně působivě přímo s hereckým temperamentem. Při tom nebyly to projevy rétersky prázdné, jen zevně efektní, nýbrž šly do hloubky, využívající namnoze monografických studií svého autora a nevyhýbající se nejobecnějším souvisejícím problémům metodicko-filosofickým. Přednášky Miřičkovy byly již svým věcným, až suchým podáním přímým protikladem patetických výkladů Prušákových. Nepřesahující střední stupeň obecnosti traktované problematiky nepodávaly ani mnoho více než Miřičkovy studijní pomůcky, zejména i partii o trestech, kterou může vykládat poutavě specialista-penolog, kterým M. nebyl. Kromě toho M. probíral zejména partie zvláštní části tzv. konverzační metodou, rozhovorem s posluchači k tomu se přihlásivšími a honorovanými kolokviijním vysvědčením, takže plynulé přednášky přicházely zkrátka.

Jestliže tedy začátečník mohl být více přitahován leskem přednášek

Prušákových než věcnou střízlivostí Miřičkovou, měnil se tento obraz, jakmile se adept právní nauky seznamoval blíže s metodou seminárních cvičení obou kriminalistů a s jich literárním dílem. Miřičkův seminář byl metodicky vzorný a vysoko vynikal nad semináře z ostatních oborů platného práva. Miřička rozdělil účastníkům referáty s náležitým zřetelem k jich vyspělosti, individualitě a zájmům (tehdy to byly konkrétní otázky nových zákonů, později i problémy reformy trestního práva, v té době chystané); sestavil též přesný časový program, který byl dodržován. V pozdější době byly pak některé zdařilé práce také publikovány tiskem. Naproti tomu byl seminář Prušákův - snad vlivem jeho latentní choroby - jakási rozházená všehochuť vyčerpávající se - snad s jedinou spíš okrajovou výjimkou - referáty o dosti nahodile vybraných cizojazyčných publikacích.

V literární práci Prušákově vynikala pedagogicky vzorná učebnice obecné části trestního práva Rakouské právo trestní (1912). V monografických pracích, v habilitační práci O příčetnosti osob mladistvých a jich trestání, Praha 1899, zejména však v nedokončené Kriminální noetice, Praha 1904 a Studiích o účastenství, Praha 1909, rovněž omezených na první díl, stává se Prušák - stejně jako v přednáškách - výmluvným hlasatelem tehdy ještě půdy nabývajícím pozitivistického směru v trestním právu Lisztova ražení, čímž není řečeno, že by se s tímto svým učitelem shodoval ve všech konkrétních otázkách. Prušák při těchto svých úvahách nezanedbával ani zdůraznit sociální kořeny zločinnosti a omezený význam trestního práva v boji s ní. Jako jiní současníci pozitivistického směru přestával na programtickém hlásání požadavku zkoumání zločinnosti jako společenského jevu, aniž sám přispíval k jeho uskutečnění a aniž své žáky k tomu nějak intenzívně vedl. Postupem doby a též úpadkem směru, který Prušák zastával, vyprchává původní kouzlo těchto jistě své doby pozoruhodných prací, přes to, že něco z nich má význam i dnes. Postupem času však více vynikají jejich slabiny.

Miřička napsal 3 monografické práce: habilitační německy psaný spis "Ist die militärische Strafgerichtsbarkeit auf Militärdelikte einzuschränken" (Víděň 1899), spis O formách viny trestné a jich úpravě zákonné (Praha 1902), vydaný též německy 1903 v Lipsku pod titulem "Die Formen der Strafschuld und ihre gesetzliche Regelung", konečně spis Delikty tiskové ve vědě, zákonodárství i judikatuře, Praha 1909. Z nich daleko nejvýznamnější je spis o formách viny, kde Miřička uplatňuje - v jakési opozici proti analogickému staršímu podnětu rakouského kriminalisty Löfflera - návrh, aby dvě formy viny: úmysl - nedbalost, byly nahrazeny triparticí: úmysl - vina vědomá - nedbalost. Právem kdysi charakterizoval významný německý kritik Miřičkova spisu M.E. Mayer na

základě německého vydání tento spis jako dílo dobře psané s nesprávnými závěry.³⁾ Nesprávné závěry jsou navrhovaná tripartice, která nevystihuje podstatně odlišné typy lidských jednání, zdůrazňujíc jednostranně větší či menší možnost přesného pojmového zachycení a slovního vyjádření forem zavinění. Tripartice vedla by nadto - jak to ukázal pokus o zákonodárné uplatnění v osnovách z let dvacátých - k nadměrnému rozšíření trestní odpovědnosti penalizací jednání jen vědomých. To právem uplatnila později sovětská kritika⁴⁾ jako jeden z projevů buržoazní nauky tíhnoucí k rozšiřování trestní odpovědnosti. "Dobře psanou knihou" je práce Miřičkova v tom smyslu, že svoje výklady prokládá hlubokým rozborem některých obecných institutů trestního práva, mezi nimiž v první řadě třeba uvést pojem nebezpečí a jeho typů, nebezpečí normálního a adekvátního. Tím se Miřička trvale zapsal do dějin nauky.⁵⁾ V tomto smyslu nepozbyla jeho práce významu dodnes, jak tomu nasvědčuje řada prací německy psaných, které z ní vycházejí nebo se jí podrobně zabývají. I dnes málokteré systematické, zejména německy psané zpracování otázek zavinění opomíjí tuto více než 70 let starou práci Miřičkovu mlčením. Možno říci bez nadsázky, že snad žádná teoretická práce českých právníků této generace nedošla té mezinárodní odezvy jako Miřičkovy "Formy viny trestné". Na věci nic nemění, byla-li tato pozornost často polemická, kde ke kritikům nepatřil nikdo menší než Karl Binding.⁶⁾

Jaké je dnešní naše stanovisko k dílu prof. Miřičky a Prušáka? Nosili bychom dříví do lesa, kdybychom se omezili na tvrzení, že i jejich práce sloužila, ať uvědoměle či mimoděk, zájmům tehdy vládnoucí třídy. Záleží však na tom, jaké prostředky k omezení zločinnosti buržoazní kriminalisté navrhovali. Tu pak nelze přehlížet, že Prušák i Miřička dobře rozpoznávali sociální kořeny zločinnosti v buržoazní společnosti a zdůrazňovali potřebu prevence především sociálními opatřeními, třebaže nedovedli z tohoto poznatku dovodit nutně širší a hlubší závěry. Byli též stoupenci reformních tendencí, které směřovaly proti tvrdostem buržoazního práva, zejména doporučovali institut podmíněného odsouzení a zvláštní trestní právo mládeže s převládajícím výchovným zaměřením. U Miřičky nutno též pozitivně hodnotit usilování o omezení třídně uplatňovaného stíhání přerušení těhotenství.

Naproti tomu nelze zastírat, že Prušák a ještě větší měrou Miřička

3) Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft XXVII 1904, 275.

4) B.S. U t e v s k i j, Vina v sovětskom ugolovnom prave, M.1950, 168 n. Návrhy na tripartici se vyskytly i v literatuře sovětské.

5) Srov. M.E. M a y e r, Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, Heidelberg 1913, 198-9, který tu podstatné složky této teorie přejímá.

6) Srov. zejména Die Normen und ihre Übertretung IV, Leipzig 1919.

sklonem k jednostrannému zdůrazňování subjektivní stránky trestného činu přispívali k stírání přesných hranic trestní odpovědnosti, což mohlo usnadnit porušování buržoazní zákonnosti a třídní libovůle. Déle žijící Miřička, který poněkud přehlížel politické důsledky trestního práva,⁷⁾ a uvažoval často o jeho problémech mimo čas a prostor, octl se tu jistě nechtěně v povážlivém sousedství nauk nepochybně velmi reakčních.

Solnař

Právnohistorická konferencia v Krakove o dejinách trestného práva v strednej Európe

Podľa vzoru konferencií československých a maďarských právnych historikov, ktoré majú už svoju tradíciu poldruha desaťročia, zvolali poľskí právni historici na 15.-19. októbra 1973 do Krakova konferenciu o dejinách trestného práva v strednej Európe. Malo to byť sčasti aj na oplátku za účasť poľských právnych historikov na vyššie spomenutých konferenciách v Československu a Maďarsku. Stretlo sa vyše 80 bádateľov hlavne zo socialistických krajín Európy, najviac z Maďarska a Rumunska. Tematika konferencie bola veľmi široká a preto nebolo ľahké uviesť do súladu nahlásené referáty do príbuzných skupín. No pozorný účastník si mohol z konferencie odnieť pestrý obraz, ktorého vecný rozptyl siahal od všeobecných otázok trestného práva až po špecializované odbory tohto práva, ako napr. finančné trestné právo. Územne išlo o referáty, ktoré sa týkali nielen krajín strednej Európy, ale aj Francúzska, ba až Grécka. Časove bola pokrytá doba začínajúca stredovekom a končiacia 20. storočím.

Z účastníkov, ktorí prišli z Československa, predniesli referáty dvaja. Veľkú a zaslúženú pozornosť vzbudil triedne zdôvodnený referát o forme trestov v českej stavovskej spoločnosti 15.-16. stor. (doc. Malý, Praha). Druhý bol referát o národnostnom poburovaní ako trestnom čine v Uhorsku pred r. 1918 (doc. Karpat, Bratislava). Dejín štátu a práva na území Československa sa okrem toho týkali referáty maďarských účastníkov, ako: trestnoprávna ochrana ľudských a občianskych práv v Uhorsku v reformnom období (prof. Csizmadia, Pécs), trestnoprávna ochrana poslancových mandátov v uhorskom parlamente (Pecze, Budapešť), finančné delikty v Uhorsku za dualizmu (Szita, Pécs), volun-

⁷⁾ To mu vytýkal již J. K a l l a b v kritice spisu "Delikty tiskové", v Právniku 1908, s. 381-2.